

Аналітична записка

з питань порівняльного законодавства щодо підходів до врегулювання конфлікту інтересів у діяльності депутатів – членів парламентських комітетів у державах-членах Європейського Союзу*

Анотація. Проведено аналіз підходів до врегулювання конфлікту інтересів у діяльності депутатів – членів парламентських комітетів та можливості їх участі в обговоренні й ухваленні рішень у разі наявності конфлікту інтересів у Європейському Парламенті, парламентах Ірландії, Німеччини, Франції, Литви. Досліджено стан імплементації відповідних рекомендацій GRECO в Україні та в парламентській практиці окремих держав-членів ЄС.

Ключові слова: *конфлікт інтересів, парламентський комітет, депутат, рекомендації GRECO, декларування інтересів, реєстр інтересів, кодекс етики, Європейський Парламент.*

Вступ

Дорожня карта з питань функціонування демократичних інституцій¹, схвалена з метою виконання зобов'язань України, передбачених переговорною рамкою Європейського Союзу, передбачає удосконалення механізмів забезпечення контролю за доброчесністю у Верховній Раді України. До переліку заходів на виконання цього стратегічного результату включено розроблення, прийняття і впровадження змін до Закону України «Про комітети Верховної Ради України» щодо вдосконалення правил подолання конфлікту інтересів відповідно до рекомендацій GRECO, зокрема щодо участі народного депутата України – члена відповідного комітету в обговоренні та прийнятті рішень на засіданні комітету із питань, щодо яких у нього наявний конфлікт інтересів. Крім того, Дорожня карта з питань функціонування демократичних інституцій передбачає розроблення, прийняття і впровадження законодавства про правила поведінки народних депутатів України (Кодекс парламентської етики) відповідно до рекомендацій ОБСЄ/БДПЛ, GRECO і Місії Європейського Парламенту з оцінки потреб. Терміном виконання обох цих заходів визначено IV квартал 2027 року.

Питання, що розглядаються в аналітичній записці, перебувають у системному зв'язку із попередніми дослідженнями, які, зокрема, стосувалися врегулювання конфлікту інтересів при здійсненні народними депутатами України своїх повноважень², а також закордонного досвіду з питань подання під час вступу на публічні посади декларацій про інтереси із метою підтвердження доброчесності та запобігання конфлікту інтересів³.

¹ Дорожня карта з питань функціонування демократичних інституцій : Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 травня 2025 року № 475-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475-2025-%D1%80#Text>

² Концепція розвитку законодавчого регулювання правового статусу народного депутата України. Вебсайт Дослідницької служби Верховної Ради України. URL: https://research.rada.gov.ua/documents/analyticRSmaterialsDocs/public_vl/concept_rz-publ/73627.html

³ Аналітична записка з питань порівняльного законодавства щодо подання анкет доброчесності кандидатами на посади державної служби. Вебсайт Дослідницької служби Верховної Ради України. URL: https://research.rada.gov.ua/documents/analyticRSmaterialsDocs/public_vl/analytical_notes-publ/77401.html

Основна частина

1. Стан імплементації рекомендацій GRECO щодо врегулювання конфлікту інтересів у діяльності народних депутатів України – членів парламентських комітетів.

Із часу приєднання України до Групи держав Ради Європи проти корупції (далі – GRECO) у січні 2006 року, GRECO було проведено спільні перший і другий (2006 рік), третій (2011 рік) та четвертий (2017 рік) раунди оцінювання України. Було підготовлено відповідні звіти за результатами оцінювання, а також звіти про виконання рекомендацій.

Як зазначалося у Звіті за результатами Четвертого раунду оцінювання «Запобігання корупції серед членів парламенту, суддів та прокурорів», ухваленому на 76-му пленарному засіданні GRECO (далі – Звіт за результатами Четвертого раунду оцінювання)⁴, План дій Ради Європи для України на 2015–2017 роки передбачав розробку кодексу поведінки парламентарів, аби зняти занепокоєння щодо політичного фаворитизму, конфліктів інтересів і зловживань. Конкретні необхідні результати були перераховані в Доповіді та дорожній карті щодо внутрішньої реформи та підвищення інституційної спроможності Верховної Ради України⁵, підготовленій Місією Європейського Парламенту з оцінки потреб. Зокрема, Місія рекомендувала, щоб Верховна Рада України розробила та впровадила кодекс етичних норм.

Стосовно питання конфлікту інтересів серед народних депутатів України, у Звіті за результатами Четвертого раунду оцінювання було вказано, що у використанні поняття конфлікту інтересів при виконанні народними депутатами України своїх функцій бракує чіткості, тому необхідно сформулювати детальне керівництво з цих питань і надати його депутатам, у тому числі у формі кодексу поведінки.

Загалом GRECO на основі висновків Звіту за результатами Четвертого раунду оцінювання надала такі рекомендації щодо народних депутатів України:

«vi. забезпечити опрацювання всіх законопроектів із дотриманням відповідного рівня прозорості та консультацій, зокрема шляхом (i) підтримки відкритості та інклюзивності роботи комітетів Верховної Ради України як де-юре, так і де-факто, у тому числі завдяки консультаціям із громадськістю, слуханням із залученням експертів і встановленням реалістичних строків; (ii) прийняття детальних правил проведення скороченої законодавчої процедури у парламенті та гарантій, що така процедура використовується лише у виняткових і належним чином виправданих випадках;

vii. (i) розробити та затвердити кодекс поведінки народних депутатів України за участю самих депутатів і забезпечити легкий доступ до нього

⁴ FOURTH EVALUATION ROUND. Corruption prevention in respect of members of parliament, judges and prosecutors. EVALUATION REPORT. UKRAINE. Adopted by GRECO at its 76th Plenary Meeting (Strasbourg, 19-23 June 2017). URL: <https://rm.coe.int/grecoeval4rep-2016-9-fourth-evaluation-round-corruption-prevention-in-1680737207>

⁵ Доповідь та дорожня карта щодо внутрішньої реформи та підвищення інституційної спроможності Верховної Ради України: Підготовлено Місією Європейського Парламенту з оцінки потреб під головуванням Президента Європейського Парламенту у 2002-2004 роках Пета Кокса. URL: <https://www.europarl.europa.eu/resources/library/media/20160301RES16508/20160301RES16508.pdf>

представників громадськості; (ii) додати до кодексу детальні письмові рекомендації щодо його практичного використання (зокрема, що стосується попередження конфліктів інтересів при виконанні повноважень народного депутата України, оприлюднення інформації про можливий конфлікт і можливість самовідводу у конкретних випадках конфліктів інтересів, а також щодо подарунків та інших вигод, контактів із третіми сторонами тощо);

viii. вжити подальших необхідних заходів для припинення обходу обмежень на зайняття народними депутатами України підприємницькою діяльністю не тільки на законодавчому рівні, а й на практиці;

ix. затвердити правила, які регулювали би відносини народних депутатів України із лобістами та іншими третіми сторонами, які бажають вплинути на законодавчий процес;

x. значно посилити внутрішні механізми контролю за доброчесністю у Верховній Раді України, які забезпечили би незалежний, безперервний і проактивний моніторинг і виконання відповідних правил. Це чітко передбачає наявність низки ефективних, пропорційних та переконливих санкцій;

xi. вжити чітких і ефективних заходів, щоб зняття недоторканності з парламентарів не перешкоджало кримінальному переслідуванню народних депутатів України, які підозрюються у вчиненні корупційних злочинів, зокрема шляхом прийняття роз'яснень із цього питання з чіткими та об'єктивними критеріями;

xii. розробити ефективні внутрішні механізми популяризації та підвищення обізнаності щодо питань доброчесності у парламенті як на індивідуальному рівні (надання конфіденційних консультацій), так і на інституційному рівні (навчання, інституційні дискусії з етичних питань, активне залучення лідерських структур)».

Згодом GRECO оцінила стан виконання Україною цих рекомендацій у Звіті про відповідність стосовно Четвертого раунду оцінювання «Запобігання корупції серед членів парламенту, суддів та прокурорів»⁶, Другому звіті про відповідність, а також Проміжному звіті про відповідність.

Останнім опублікованим документом GRECO у межах Четвертого раунду оцінювання «Запобігання корупції серед членів парламенту, суддів та прокурорів» щодо України є Доповнення до Другого звіту про відповідність⁷ (далі – Доповнення до Другого звіту).

Зокрема, у пунктах 43–47 Доповнення до Другого звіту GRECO дійшла висновку, що рекомендація «vii» залишається частково виконаною. Як обґрунтування зазначено, що GRECO взяла до відома інформацію стосовно того, що проект Кодексу етики, поданий до парламенту в грудні 2022 року, було

⁶ FOURTH EVALUATION ROUND. Corruption prevention in respect of members of parliament, judges and prosecutors. COMPLIANCE REPORT. UKRAINE. Adopted by GRECO at its 84th Plenary Meeting (Strasbourg, 2-6 December 2019). URL: <https://rm.coe.int/fourth-evaluation-round-corruption-prevention-in-respect-of-members-of/16809d768c>

⁷ FOURTH EVALUATION ROUND. Corruption prevention in respect of members of parliament, judges and prosecutors. ADDENDUM TO THE SECOND COMPLIANCE REPORT. UKRAINE. Adopted by GRECO at its 98th Plenary Meeting (Strasbourg, 18-22 November 2024). URL: <https://rm.coe.int/grecorc4-2024-15-final-ukr-add-to-the-2nd-compliance-report-ukraine-pu/1680b46473>

включено до порядку денного сесії Верховної Ради України. Щодо ухвалення Кодексу етики, GRECO закликала владу скористатися моментом і забезпечити якнайшвидше ухвалення цього Кодексу. Крім того, GRECO підкреслила важливість розробки детальних письмових інструкцій щодо практичного впровадження Кодексу.

Рекомендація «ix» була оцінена GRECO як виконана задовільно у зв'язку з ухваленням Закону України «Про лобювання».

Водночас рекомендація «x», яка стосувалася посилення внутрішніх механізмів контролю за доброчесністю у Верховній Раді України, була оцінена GRECO як частково виконана, оскільки і Кодекс етики, і проект Закону України «Про внесення змін до статті 51 Регламенту Верховної Ради України щодо посилення відповідальності за недотримання народними депутатами України дисципліни та етики на пленарному засіданні», як було зазначено, «все ще перебувають на стадії розробки».

Однак, станом на березень 2026 року згадані у Доповненні до Другого звіту законопроекти не прийняті. Так, проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо правил етичної поведінки народних депутатів України (Етичного кодексу)» (реєстр. № 8327 від 30.12.2022)⁸ знаходиться на стадії опрацювання у комітеті. Проект Закону України «Про внесення змін до статті 51 Регламенту Верховної Ради України щодо посилення відповідальності за недотримання дисципліни та норм етики народними депутатами на пленарному засіданні» (реєстр. № 6112 від 28.09.2021)⁹ очікує розгляду.

Наразі Регламент Верховної Ради України¹⁰ не містить норм, які би безпосередньо регулювали обмеження на участь народного депутата України в обговоренні та прийнятті рішень на засіданні комітету з питань, щодо яких у нього наявний конфлікт інтересів.

Так, Регламент Верховної Ради України передбачає правила щодо участі в обговоренні питань на пленарному засіданні Верховної Ради України у зв'язку з конфліктом інтересів (народний депутат України бере участь на пленарних засіданнях в обговоренні питань, щодо яких у нього наявний конфлікт інтересів, за умови публічного оголошення про це під час пленарного засідання Верховної Ради України, на якому розглядається відповідне питання (стаття 31-1); народний депутат України бере участь у голосуванні з питань, щодо яких у нього наявний конфлікт інтересів, за умови публічного оголошення про це під час пленарного засідання Верховної Ради України, на якому розглядається відповідне питання (частина шоста статті 37); не може бути обраний до складу

⁸ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо правил етичної поведінки народних депутатів України (Етичного кодексу): Проект Закону України (реєстр. № 8327 від 30.12.2022). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/41099>

⁹ Про внесення змін до статті 51 Регламенту Верховної Ради України щодо посилення відповідальності за недотримання дисципліни та норм етики народними депутатами на пленарному засіданні: Проект Закону України (реєстр. № 6112 від 28.09.2021). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/CardByRn?regNum=6112&conv=9>

¹⁰ Регламент Верховної Ради України: Затверджено Законом України від 10 лютого 2010 року № 1861-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17#Text>

тимчасової спеціальної комісії народний депутат, у якого в разі обрання виникне реальний чи потенційний конфлікт інтересів з питань, для підготовки і попереднього розгляду яких утворюється відповідна комісія (частина друга статті 85); до складу тимчасової слідчої комісії не може входити народний депутат України, який матиме у разі обрання інший реальний чи потенційний конфлікт інтересів з питань, для розслідування яких створюється відповідна комісія (частина третя статті 87).

У законах України «Про статус народного депутата України»¹¹ та «Про комітети Верховної Ради України»¹² також відсутнє регулювання щодо правил подолання конфлікту інтересів у разі участі народного депутата України – члена відповідного комітету в обговоренні та прийнятті рішень на засіданні комітету з питань, щодо яких у нього наявний конфлікт інтересів.

Водночас Національне агентство з питань запобігання корупції (далі – НАЗК) у Методичних рекомендаціях щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, дотримання обмежень щодо запобігання корупції¹³ (далі – Методичні рекомендації) висловило позицію, що хоча Регламент Верховної Ради України не містить спеціальних правил щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, що виникає у зв'язку з участю народного депутата в роботі колегіальних органів, але «у випадку виникнення конфлікту інтересів під час засідань колегіальних органів народному депутату слід керуватися правилами, встановленими в частині другій статті 35-1 Закону, а саме: не брати участі у прийнятті рішення відповідним органом»; «про конфлікт інтересів народного депутата може заявити будь-який інший член колегіального органу або учасник засідання, якого безпосередньо стосується питання, що розглядається». Також у Методичних рекомендаціях НАЗК із посиланням на відповідні норми Закону України «Про запобігання корупції» наголошується, що народні депутати України повинні дотримуватися вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів не лише під час участі в засіданнях Верховної Ради України та роботі колегіальних органів, а й при виконанні інших службових або представницьких повноважень, і зобов'язані не вчиняти дій та не приймати рішень в умовах реального конфлікту інтересів.

2. Врегулювання конфлікту інтересів у діяльності членів Європейського Парламенту.

Механізм врегулювання конфлікту інтересів у діяльності членів Європейського Парламенту і членів його комітетів, зокрема, реалізується

¹¹ Про статус народного депутата України : Закон України від 17 листопада 1992 року № 2790-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12#Text>

¹² Про комітети Верховної Ради України : Закон України від 4 квітня 1995 року № 116/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/116/95-%E2%F0#Text>

¹³ Щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, дотримання обмежень щодо запобігання корупції: Методичні рекомендації Національного агентства з питань запобігання корупції. URL: <https://wiki.nazk.gov.ua/pdfjs/?file=/wp-content/uploads/Categories/00/a7/00a7436f958b8a030a42c403bcc53b2708767ea9fe094fb1c9e7e99214c76937310259413.pdf>

шляхом розкриття інтересів та утримання від участі у розгляді питання, якщо такий конфлікт інтересів наявний.

Рішенням Європейського Парламенту від 13 вересня 2023 року були внесені зміни до Регламенту Європейського Парламенту з метою зміцнення доброчесності, незалежності та підзвітності¹⁴. Слід підкреслити, що цим Рішенням поправки були внесені також і у Додаток 1 до Регламенту, а саме до Кодексу поведінки членів Європейського Парламенту щодо фінансових інтересів та конфлікту інтересів, який після змін має назву Кодекс поведінки членів Європейського Парламенту щодо доброчесності та прозорості¹⁵.

Саме Кодекс поведінки членів Європейського Парламенту щодо доброчесності та прозорості (далі – Кодекс поведінки) містить деталізовану процедуру врегулювання конфлікту інтересів у діяльності членів Європейського Парламенту, які, зокрема, є членами відповідних органів Європейського Парламенту.

Кодекс поведінки передбачає, що конфлікт інтересів існує тоді, коли на здійснення мандата члена Європейського Парламенту в інтересах суспільства може чинитися неналежний вплив з причин, що стосуються його сім'ї, емоційного життя чи економічного інтересу, або будь-якого іншого прямого чи непрямого приватного інтересу. Конфлікт інтересів відсутній тоді, коли член отримує вигоду лише як представник широкої громадськості або широкого кола осіб. Члени Європейського Парламенту повинні докладати всіх розумних зусиль для виявлення конфліктів інтересів. Член Європейського Парламенту, якому стало відомо про наявність конфлікту інтересів, повинен негайно докласти зусиль для його вирішення. Якщо вирішити його неможливо, він повинен переконатися, що відповідний приватний інтерес задекларований згідно зі статтею 4 Кодексу поведінки.

У пункті 3 статті 3 Кодексу поведінки вказано, що члени Європейського Парламенту повинні розкривати перед виступом або голосуванням на пленарному засіданні або в одному з органів Європейського Парламенту будь-який конфлікт інтересів стосовно питання, що розглядається, якщо такий конфлікт не є очевидним з інформації, задекларованої відповідно до статті 4 Кодексу поведінки (тобто з декларації про приватні інтереси). Таке розкриття здійснюється усно під час виступу на відповідному засіданні або зустрічі.

Крім того, відповідно до пункту 4 статті 3 Кодексу поведінки перед вступом на посаду віцепрезидента, квестора, голови або заступника голови комітету чи делегації член Європейського Парламенту повинен подати декларацію із зазначенням того, чи відомо йому про наявність конфлікту інтересів стосовно обов'язків на цій посаді. Якщо йому відомо про наявність такого конфлікту інтересів, він повинен описати цей конфлікт у зазначеній

¹⁴ European Parliament decision of 13 September 2023 on amendments to Parliament's Rules of Procedure with a view to strengthening integrity, independence and accountability (2023/2095(REG)). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/C/2024/1770/oj/eng>

¹⁵ ANNEX I: CODE OF CONDUCT FOR MEMBERS OF THE EUROPEAN PARLIAMENT REGARDING INTEGRITY AND TRANSPARENCY. Rules of Procedure of the European Parliament. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/lastrules/ANN-01_EN.html

декларації. У такому разі він може обійняти посаду лише, якщо відповідний орган вирішить, що конфлікт інтересів не перешкоджає члену Європейського Парламенту виконувати свій мандат в інтересах суспільства. Якщо такий конфлікт інтересів виникає під час виконання обов'язків на відповідній посаді, він повинен подати декларацію з описом цього конфлікту та утриматися від виконання обов'язків щодо цієї ситуації конфлікту, за винятком випадків, коли відповідний орган вирішить, що конфлікт інтересів не перешкоджає члену Європейського Парламенту виконувати свій мандат в інтересах суспільства.

Форму такої декларації про обізнаність щодо конфлікту інтересів затвердило Бюро Європейського Парламенту своїм Рішенням «Заходи з виконання Кодексу поведінки членів Європейського Парламенту щодо доброчесності та прозорості»¹⁶. Зокрема, у цій декларації кандидат на посаду голови чи заступника голови комітету має, де це доречно, описати конфлікт інтересів, включаючи прямий або непрямий приватний інтерес, та ступінь, до якого такий інтерес міг би неналежним чином вплинути на здійснення мандата члена Європейського Парламенту в суспільних інтересах. Декларація складається в електронній формі і повинна бути опублікована на онлайн-сторінці парламентаря на вебсайті Європейського Парламенту.

Стаття 4 Кодексу поведінки регулює порядок декларування приватних інтересів. Так, із міркувань прозорості та підзвітності члени Європейського Парламенту подають декларацію про приватні інтереси Голові Європейського Парламенту до кінця першої частини сесії після виборів до Європейського Парламенту (або протягом 30 календарних днів після вступу на посаду) відповідно до форми, розробленої Бюро Європейського Парламенту. Вони повідомляють Голову Європейського Парламенту про будь-які зміни, що впливають на їхню декларацію, до кінця місяця, що настає після кожної такої зміни. Декларація про приватні інтереси повинна містити, зокрема, інформацію, про будь-які прямі чи непрямі приватні інтереси, які можуть впливати на виконання обов'язків.

Члени Європейського Парламенту не можуть бути обрані на посади в Європейському Парламенті або в одному з його органів, бути призначені доповідачами або призначені тіншовими доповідачами, а також брати участь в офіційній делегації чи міжінституційних переговорах, якщо вони не подали декларацію про приватні інтереси.

Якщо Голова Європейського Парламенту отримує інформацію, яка дає підстави вважати, що декларація приватних інтересів парламентаря є суттєво неправильною або застарілою, він запитує роз'яснення у члена Європейського Парламенту. За відсутності задовільного роз'яснення Голова Європейського Парламенту консультується з Консультативним комітетом з питань поведінки членів Європейського Парламенту (далі – Консультативний комітет), що складається з восьми діючих членів Європейського Парламенту.

¹⁶ IMPLEMENTING MEASURES FOR THE CODE OF CONDUCT FOR MEMBERS OF THE EUROPEAN PARLIAMENT REGARDING INTEGRITY AND TRANSPARENCY BUREAU DECISION OF 16 OCTOBER 2023. UR: https://www.europarl.europa.eu/pdf/meps/Implementing%20measures_EN.pdf

Якщо Консультативний комітет дійде висновку, що декларація не відповідає Кодексу поведінки, він рекомендує Голові Європейського Парламенту вимагати від парламентаря виправлення декларації. Якщо, враховуючи цю рекомендацію, Голова Європейського Парламенту дійде висновку, що член Європейського Парламенту порушив Кодекс поведінки, він вимагає виправити декларацію протягом 15 календарних днів. Якщо член Європейського Парламенту не виконає цю вимогу про виправлення, Голова Європейського Парламенту може ухвалити рішення відповідно до статті 11 Кодексу поведінки (тобто про накладення стягнення).

На прохання Голови Європейського Парламенту Консультативний комітет оцінює ймовірні порушення Кодексу поведінки й консультує Голову щодо можливих заходів, які необхідно вжити. Консультативний комітет проактивно контролює дотримання членами Європейського Парламенту Кодексу поведінки та заходів з його імплементації. Він сигналізує Голові Європейського Парламенту про будь-які можливі порушення. Консультативний комітет також може звертатися за консультацією до зовнішніх експертів за умови повної конфіденційності.

Крім того, відповідно до статті 11 Кодексу поведінки, якщо є підстави вважати, що член Європейського Парламенту міг порушити Кодекс поведінки, Голова Європейського Парламенту передає справу до Консультативного комітету. Консультативний комітет вивчає обставини ймовірного порушення та може заслухати відповідного члена Європейського Парламенту. На основі своїх висновків він надає Голові Європейського Парламенту рекомендацію, яка за необхідності містить пропозицію щодо накладення стягнення.

Якщо, врахувавши цю рекомендацію та запросивши відповідного члена Європейського Парламенту надати письмові зауваження, Голова Європейського Парламенту дійде висновку, що член Європейського Парламенту порушив Кодекс поведінки, він ухвалює вмотивоване рішення про накладення стягнення. Стягнення може складатися з одного або декількох заходів, перелічених у Правилі 183(5), (6) та (7) Регламенту Європейського Парламенту, а саме із:

- догани;
- заборони члену Європейського Парламенту представляти Європейський Парламент у міжпарламентській делегації, міжпарламентській конференції чи будь-якому міжінституційному форумі на строк до одного року;
- у разі порушення конфіденційності – обмеження прав доступу до конфіденційної або секретної інформації на строк до одного року;
- втрати права на отримання добових на період від 2 до 60 днів;
- без шкоди для права голосу на пленарних засіданнях та за умови суворого дотримання норм поведінки – тимчасового відсторонення від участі у всіх або деяких видах діяльності Європейського Парламенту на період від 2 до 60 днів, протягом яких проводяться засідання Європейського Парламенту або будь-якого з його органів, комітетів чи делегацій.

Певні заходи можуть бути подвоєні у разі повторних порушень або якщо член Європейського Парламенту відмовляється виконувати захід.

Крім того, Голова Європейського Парламенту може подати Конференції голів пропозицію щодо тимчасового відсторонення або звільнення члена Європейського Парламенту з однієї або кількох посад, які він обіймає в Європейському Парламенті, відповідно до процедури, викладеної в Правилі 21 Регламенту Європейського Парламенту. А саме, Конференція голів може запропонувати Європейському Парламенту припинити строк повноважень Голови, віцепрезидента, квестора, голови чи заступника голови комітету, голови чи заступника голови міжпарламентської делегації або будь-якої іншої посадової особи, обраної в Європейському Парламенті, якщо вона вважає, що відповідний парламентар винний у серйозному проступку.

3. Врегулювання конфлікту інтересів у діяльності членів парламентських комітетів у державах-членах ЄС.

3.1. Ірландія. Закон про етику на публічних посадах 1995 року¹⁷ та Закон про стандарти на публічних посадах 2001 року¹⁸ встановлюють механізм розкриття інтересів членами парламенту Ірландії та додаткові правила розкриття інформації для тих членів парламенту, які одночасно обіймають інші посади (наприклад, є міністрами). Ці закони забезпечують основу, відповідно до якої кожна палата парламенту Ірландії має розглядати питання наявності конфлікту інтересів у діяльності її членів, і роль у цьому процесі комітетів з питань інтересів та Комісії зі стандартів на публічних посадах (Standards in Public Office Commission, далі – SIPO).

Чинна система врегулювання конфлікту інтересів у діяльності членів парламенту Ірландії охоплює як потенційні конфлікти інтересів, які мають регулярно декларуватися, так і реальні конфлікти інтересів, які підлягають декларуванню ad hoc перед виступом, голосуванням тощо.

Потенційні конфлікти інтересів підлягають розкриттю згідно зі статтею 5 Закону про етику на публічних посадах, яка вимагає від членів парламенту Ірландії подавати щорічні заяви про їхні інтереси, що підлягають реєстрації (registrable interests). Стосовно членів парламенту, які одночасно обіймають інші посади, запобігання потенційним конфліктам інтересів відповідно до статті 13 Закону про етику на публічних посадах охоплює також їхні «додаткові інтереси», які стосуються подружжя, дітей тощо.

Стаття 6 Закону про етику на публічних посадах передбачає створення та ведення Реєстру інтересів членів нижньої палати та Реєстру інтересів членів верхньої палати парламенту Ірландії. Клерки верхньої та нижньої палат парламенту Ірландії відповідають за збір інформації. Відповідні реєстри розміщено у відкритому доступі на сайті парламенту Ірландії¹⁹. Повний перелік інтересів, що підлягають внесенню до Реєстру, визначено в Додатку 2 до Закону про етику на публічних посадах.

¹⁷ Ethics in Public Office Act 1995. URL: <https://www.irishstatutebook.ie/eli/1995/act/22/section/7/enacted/en/html>

¹⁸ Standards in Public Office Act 2001. URL: <https://www.irishstatutebook.ie/eli/2001/act/31/enacted/en/print#sec2>

¹⁹ Register of Members' interests. Houses of the Oireachtas, 2026. URL: <https://www.oireachtas.ie/en/members/register-of-members-interests/>

Порядок запобігання реальним конфліктам інтересів передбачений статтею 7 Закону про етику на публічних посадах, яка застосовується як до слухань у кожній із палат парламенту, так і до слухань у комітеті будь-якої з палат або спільному комітеті обох палат.

Так, член парламенту, який має намір виступити або проголосувати під час засідання, і який фактично знає про те, що він або пов'язана особа має матеріальну зацікавленість у предметі засідання, зобов'язаний: якщо він має намір виступити у засіданні – зробити заяву про вищезазначений факт у ході засідання до або під час свого виступу, та якщо він має намір проголосувати, але не виступає – зробити вищезазначену заяву в письмовій формі й надати її перед голосуванням відповідному клерку нижньої чи верхньої палати парламенту або секретарю комітету, залежно від обставин.

Член парламенту або пов'язана особа вважається такою, що має матеріальну зацікавленість у предметі засідання, якщо наслідком або результатом будь-якого рішення відповідної палати, комітету чи спільного комітету, або уряду чи посадової особи щодо цього питання може бути надання особі значної вигоди або позбавлення її такої вигоди, за умови, що ця вигода не надається (або її не буде позбавлено) населенню загалом або групі осіб, яка є достатньо численною з огляду на всі обставини, і до якої належить ця особа.

Заява повинна у разі публікації офіційного звіту про відповідні засідання бути включена до цього звіту; а у разі, якщо такий звіт не публікується – бути оприлюднена у спосіб, який визначить клерк або секретар відповідного комітету.

Водночас стаття 7 Закону про етику на публічних посадах передбачає, що обов'язок робити окрему заяву не застосовується у разі, якщо інформація стосовно такої зацікавленості вже була задекларована членом парламенту через відповідну процедуру, передбачену статтею 6 Закону про етику на публічних посадах, а саме у заяві про інтереси, що підлягають реєстрації.

Контроль за дотриманням декларування інтересів та уникнення конфлікту інтересів здійснюють спеціальні Комітет з питань інтересів членів нижньої палати (Committee on Members' Interests of Dáil Éireann) та Комітет з питань інтересів членів верхньої палати (Committee on Members' Interests of Seanad Éireann) парламенту Ірландії відповідно до статті 8 Закону про етику на публічних посадах. Роль цих комітетів полягає у публікації керівних принципів, розробці кодексу поведінки, наданні консультацій членам парламенту на запит щодо положень законів про етику та їх застосування, а також у розслідуванні та звітуванні про скарги щодо можливих порушень законів про етику членами парламенту. Однак, ці функції спеціальних комітетів стосуються лише тих членів парламенту Ірландії, які одночасно не обіймають інші державні посади²⁰.

Ініціювання процедури притягнення члена парламенту до відповідальності здійснюється через подання письмової скарги. Її може подати до клерка відповідної палати парламенту будь-яка особа, яка не є членом парламенту. Якщо клерк дійде висновку, що скарга є безпідставною або має ознаки

²⁰ Ethics in Public Office Acts 1995 and 2001. URL: <https://www.oireachtas.ie/en/working-in-parliament/ethics/ethics-in-public-office-acts>

зловживання, то вона не передається далі до комітету з питань інтересів, створеного відповідною палатою парламенту.

Крім того, процедура може бути ініційована іншим членом парламенту. У такому разі скарга члена парламенту на іншого члена парламенту передається безпосередньо до комітету з питань інтересів.

Відповідно до розділу 9 Закону про етику на публічних посадах комітет з питань інтересів проводить розслідування щодо обставин і складає звіт. У разі встановлення порушення копія звіту передається до відповідної палати.

Стосовно тих членів парламенту, які одночасно обіймають певні державні посади, наприклад, є міністрами, спеціальними радниками тощо, функції комітетів з питань інтересів виконує Комісія зі стандартів на публічних посадах (SIPO), створена відповідно до Закону про стандарти на публічних посадах²¹. Після завершення розслідування SIPO складає звіт та передає його до парламенту.

Таким чином, остаточне рішення щодо політичної та дисциплінарної відповідальності парламентаря приймає відповідна палата парламенту Ірландії.

Слід зауважити, що GRECO у Звіті про Четвертий раунд оцінювання «Запобігання корупції серед членів парламенту, суддів та прокурорів» стосовно Ірландії²² зауважила, що регуляторна структура етичних стандартів і поведінки членів парламенту Ірландії є досить складним «клаптевим полотном», що складається з низки різних положень, включаючи конституційні принципи, законодавчі норми, положення «м'якого права» та настанови. Це створює необхідність оцінювати, який набір стандартів застосовується або які стандарти мають перевагу над іншими, що видається зайве обтяжливим. До того ж, використовувані визначення не завжди повністю сумісні одне з одним; наприклад, існують розбіжні визначення конфлікту інтересів. З огляду на вищезазначене, GRECO рекомендувала замінити існуючу базу з регулювання етики єдиною та консолідованою нормативною базою, заснованою на цінностях, що охоплює етичну поведінку членів парламенту і різні ситуації конфлікту інтересів (подарунки, контакти з третіми сторонами, включаючи лобістів, додаткову діяльність і ситуації після завершення повноважень тощо) з метою забезпечення чітких правил щодо їхньої очікуваної поведінки.

В останньому опублікованому документі у межах Четвертого раунду оцінювання «Запобігання корупції серед членів парламенту, суддів та прокурорів» стосовно Ірландії – Другому додатку до Другого звіту про відповідність²³ GRECO оцінила як частково виконану цю рекомендацію,

²¹ Ethics acts complaints. Standards in Public Office Commission (SIPO). URL: <https://sipo.ie/en/publication/0f489-ethics-acts-complaints/>

²² FOURTH EVALUATION ROUND «Corruption prevention in respect of members of parliament, judges and prosecutors». EVALUATION REPORT. IRELAND. Adopted by GRECO at its 65th Plenary Meeting (Strasbourg, 6-10 October 2014). URL: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806c6921>

²³ FOURTH EVALUATION ROUND «Corruption prevention in respect of members of parliament, judges and prosecutors». SECOND ADDENDUM TO THE SECOND COMPLIANCE REPORT. IRELAND. Adopted by GRECO at its 100th Plenary Meeting (Strasbourg, 3-6 June 2025). URL: <https://rm.coe.int/grecore4-2025-2-final-eng-2nd-add-to-the-2nd-compliance-report-ireland/4880299f15>

оскільки відповідні законодавчі зміни хоча й були розроблені, але не були прийняті.

3.2. Німеччина. Німецька модель врегулювання конфлікту інтересів у діяльності членів парламентських комітетів заснована на принципі його публічного розкриття.

У 2021 році Законом про вдосконалення правил прозорості для членів німецького Бундестагу та про підвищення межі покарання за статтею 108e Кримінального кодексу²⁴ Кодекс поведінки депутатів Бундестагу, який раніше містився у Додатку 1 до Регламенту Бундестагу, було інкорпоровано до Закону про правовий статус членів німецького Бундестагу (Abgeordnetengesetz, далі – AbgG)²⁵. Як було зазначено в пояснювальній записці до відповідного законопроекту, ці зміни обґрунтовані необхідністю реалізації рекомендацій GRECO, наданих у межах Четвертого раунду оцінювання «Запобігання корупції серед членів парламенту, суддів та прокурорів» стосовно правил прозорості для членів Бундестагу²⁶.

Після реформи правила поведінки, зокрема зобов'язання щодо розкриття інформації про інтереси, стали частиною розділу XI AbgG²⁷. Питання конфлікту інтересів у комітетах Бундестагу регулює § 49 AbgG, відповідно до якого член Бундестагу, який на оплатній основі залучений до роботи над питанням, що є предметом розгляду, і який виступає доповідачем з цього питання у комітеті Бундестагу або всередині фракції, зобов'язаний перед початком слухань у комітеті розкрити інформацію про наявність конкретного теперішнього або майбутнього конфлікту інтересів (пов'язаності інтересів).

Інші члени Бундестагу, які беруть участь в обговоренні в комітеті та на оплатній основі залучені до роботи над питанням, що розглядається, також зобов'язані розкрити інформацію про конкретний конфлікт інтересів, якщо він не впливає з відомостей, уже оприлюднених відповідно до § 47 (тобто з відомостей, які підлягають обов'язковому декларуванню відповідно до § 45). Факт розкриття конфлікту інтересів підлягає відображенню у висновку комітету.

§ 45 AbgG покладає на членів Бундестагу обов'язок письмово повідомити Голові Бундестагу відомості, що стосуються періоду до набуття ним повноважень. Водночас член Бундестагу додатково зобов'язаний повідомляти і про діяльність та домовленості, що здійснюються або є чинними під час виконання депутатських повноважень: оплатна діяльність поряд із мандатом, що здійснюється ним як самозайнятою особою або в межах трудових відносин (наприклад, продовження професійної діяльності, розпочатої до набуття

²⁴ Gesetz zur Verbesserung der Transparenzregeln für die Mitglieder des Deutschen Bundestages und zur Anhebung des Strafrahmens des § 108e des Strafgesetzbuches. URL: <https://dip.bundestag.de/vorgang/gesetz-zur-verbesserung-der-transparenzregeln-f%C3%BCr-die-mitglieder-des-deutschen/276851>

²⁵ Gesetz über die Rechtsverhältnisse der Mitglieder des Deutschen Bundestages (Abgeordnetengesetz - AbgG). URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/abgg/BJNR102970977.html#BJNR102970977BJNG001001307>

²⁶ Gesetzentwurf der Fraktionen CDU/CSU, SPD, DIE LINKE. und BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN Entwurf eines ... Gesetzes zur Änderung des Abgeordnetengesetzes – Verbesserung der Transparenzregeln für die Mitglieder des Deutschen Bundestages. URL: <https://dserver.bundestag.de/btd/19/287/1928784.pdf>

²⁷ Erläuterungen zur Geschäftsordnung. URL: https://www.bundestag.de/parlament/aufgaben/rechtsgrundlagen/erlaeuterungen_geschaeftsordnung

мандата, а також консультативна, представницька, експертна, публіцистична та лекційна діяльність тощо); діяльність як члена правління, наглядової ради, консультативної ради, іншого органу товариства тощо. Повідомлення подаються Голові Бундестагу протягом трьох місяців після набуття повноважень, а також у разі виникнення змін – протягом періоду скликання.

§ 44a AbgG встановлює, зокрема, що поряд із мандатом недопустимим є оплатне представництво інтересів третіх осіб перед Бундестагом або федеральним урядом, а також оплата консультативна діяльність, що перебуває у безпосередньому зв'язку з виконанням мандата. Також безпосередньо передбачено заборону на використання членства у Бундестазі для створення переваг у професійних справах. У разі виникнення сумнівів член Бундестагу зобов'язаний шляхом направлення запитів Голові Бундестагу пересвідчитися у змісті своїх обов'язків згідно з цими правилами поведінки (§ 50 AbgG).

Виконавчі положення Ради старійшин до приписів X та XI розділів Закону про правовий статус членів німецького Бундестагу (далі – Виконавчі положення)²⁸ деталізують порядок врегулювання конфлікту інтересів.

Зокрема, пункт 16 Виконавчих положень деталізує вищезгаданий § 49 AbgG щодо обов'язку з розкриття конфлікту інтересів у комітеті Бундестагу. Як зазначається у цьому пункті, конфлікт інтересів у розумінні § 49 наявний тоді, коли предмет оплатної допоміжної діяльності, угоди про майбутню діяльність або майнові вигоди чи участь у товаристві члена комітету перебувають у тісному зв'язку з предметом розгляду на засіданні комітету. Це має місце тоді, коли для члена комітету з перебігу або з результату розгляду в комітеті щодо предмета розгляду може виникнути перевага або недолік стосовно відповідної оплатної допоміжної діяльності, угоди про майбутню діяльність або майнових вигод чи участі у товаристві.

Конкретний теперішній або майбутній конфлікт інтересів, що підлягає розкриттю, наявний, наприклад, тоді, коли предмет розгляду стосується доповідача як частини вузького, чітко визначеного кола осіб, до якого доповідач належить на підставі оплатної допоміжної діяльності, угоди про майбутню діяльність або майнових вигод чи участі в товаристві, або якщо для доповідача з перебігу чи результату розгляду в комітеті щодо предмета розгляду з усією ймовірністю в осяжному майбутньому може виникнути фінансова перевага чи недолік. Обов'язок, передбачений у § 49 AbgG, передбачає розкриття ad hoc у комітеті, щоб поінформувати всіх членів комітету при обговоренні конкретного предмета про існуючий конфлікт інтересів.

Тому, як вказано у Виконавчих положеннях, розкриття має здійснюватися звичайними членами комітету при першому виступі щодо предмета розгляду, доповідачами – вже після внесення питання до порядку денного та перед початком обговорення відповідного питання. Повторне розкриття при повторному розгляді відкладеного питання не обов'язкове, якщо конфлікт

²⁸ Ausführungsbestimmungen zu den Vorschriften des Zehnten und Elften Abschnitts des Abgeordnetengesetzes. URL: <https://www.bundestag.de/parlament/aufgaben/rechtsgrundlagen/ausfuehrungsbestimmungen-abgeordnetengesetz-894090>

інтересів на той момент залишається незмінним. Одноразове загальне повідомлення інформації про можливий конфлікт інтересів голові комітету без посилання на конкретне питання, що стоїть на черзі для обговорення, не відповідає обов'язку ad hoc розкриття.

Процедура у разі порушень членом Бундестагу правил врегулювання конфлікту інтересів передбачена § 51 AbgG. Так, Голова Бундестагу може вимагати від відповідного члена Бундестагу додаткову інформацію для з'ясування обставин справи, а також звернутися до голови фракції, до якої належить цей депутат, із запитом. Якщо, за переконанням Голови Бундестагу, має місце незначний випадок або легка необережність (наприклад, пропущений строк декларування не більше, ніж на 3 місяці), відповідному члену Бундестагу виноситься зауваження. В іншому випадку Голова Бундестагу повідомляє про результати перевірки Президію Бундестагу та голів фракцій. Президія Бундестагу після заслуховування відповідного члена Бундестагу встановлює, чи мало місце порушення обов'язку. Рішення Президії про те, що член Бундестагу порушив обов'язки, публікується як офіційне повідомлення, незалежно від подальших санкцій. Рішення про відсутність порушення публікується за бажанням члена Бундестагу.

Крім того, якщо було порушено обов'язки, визначені абзацами 2–4 § 44a чи абзацем 3a § 12 AbgG, Президія Бундестагу може встановити адміністративний штраф, розмір якого визначається залежно від тяжкості випадку та ступеня вини, і може становити до половини річної суми депутатської винагороди. Голова Бундестагу стягує штраф шляхом видання адміністративного акта.

Прикметно, що стосовно Німеччини GRECO у Доповненні до Другого звіту про відповідність щодо Четвертого раунду оцінювання «Запобігання корупції серед членів парламенту, суддів та прокурорів» (далі – Доповнення до Другого звіту)²⁹ зауважила, що не всі раніше надані рекомендації були виконані. Так, Рекомендація «ii» стосувалася того, що Німеччина має: (i) запровадити вимогу розкриття ad hoc, коли конфлікт між конкретними приватними інтересами окремих членів парламенту може виникнути у зв'язку з питанням, що розглядається в межах парламентських процедур – на пленарних засіданнях Бундестагу або в його комітетах – незалежно від того, чи може такий конфлікт бути також виявлений через декларації членів про діяльність і доходи; та (ii) забезпечити членів парламенту письмовими настановами щодо цієї вимоги (включаючи визначення та/або типи конфліктів інтересів), а також консультаціями щодо можливих конфліктів інтересів і пов'язаних із ними етичних питань з боку спеціального джерела конфіденційного консультування.

Як зазначено у Доповненні до Другого звіту стосовно першої частини рекомендації, GRECO привітала запровадження розкриття конфлікту інтересів ad hoc для членів комітетів і доповідачів на засіданнях комітетів. Проте цей

²⁹ FOURTH EVALUATION ROUND Corruption prevention in respect of members of parliament, judges and prosecutors. ADDENDUM TO THE SECOND COMPLIANCE REPORT. GERMANY. Adopted by GRECO at its 96th Plenary Meeting (Strasbourg, 18-22 March 2024). URL: <https://rm.coe.int/fourth-evaluation-round-prevention-of-corruption-in-respect-of-members/1680b0d2fd>

обов'язок не поширюється на пленарні засідання Бундестагу. Щодо другої частини рекомендації, для членів Бундестагу було розроблено письмові настанови стосовно розкриття конфлікту інтересів ad hoc, однак спеціального джерела конфіденційного консультування створено не було, а консультативну роль і надалі відіграла політична фігура (тобто Голова Бундестагу або співробітники адміністрації Бундестагу). Зі свого боку, німецька влада вказала, що обов'язок розкривати конфлікти інтересів ad hoc на пленарних засіданнях Бундестагу не вважається суттєвим, оскільки саме комітети Бундестагу відіграють ключову роль у законодавчому процесі. GRECO зробила висновок, що Рекомендація «ii» залишається частково виконаною.

Також GRECO оцінила як виконану задовільно рекомендацію «iv», в якій ішлося про забезпечення ефективного правозастосування вимог щодо декларування, правил щодо конфлікту інтересів та інших правил поведінки членів парламенту. Німецька влада повідомила GRECO, зокрема, що Комісія Ради старійшин з питань правового статусу членів Бундестагу представила Раді старійшин звіт з оцінкою застосування поправок до AbgG, спрямованих на підвищення прозорості щодо членів парламенту (ідеться про раніше згадані зміни з інкорпорації правил поведінки членів парламенту до AbgG). У звіті було встановлено, що законодавчі зміни призвели до розширення переліку деклараційних вимог для депутатів, а також було запропоновано створити електронний портал для подання депутатами декларацій, який дозволить зацікавленим особам здійснювати пошук.

3.3. Франція. У Франції механізм врегулювання конфлікту інтересів у діяльності парламентарів ґрунтується на публічному розкритті інтересу та добровільному самовідводі від участі в парламентських процедурах.

Стаття 80-1 Регламенту Національних зборів Франції³⁰ передбачає, що Бюро Національних зборів (далі – Бюро) встановлює кодекс етики, який визначає принципи, що повинні спрямовувати дії депутатів під час здійснення їхнього мандата. Бюро забезпечує дотримання цього кодексу етики, контролює його застосування та з цією метою призначає деонтолога³¹, який фактично виконує роль уповноваженого з питань етики. Статті 80-2 та 80-3 Регламенту Національних зборів визначають, що деонтолог є незалежною особою, призначеною Бюро за пропозицією Голови Національних зборів та за згодою щонайменше одного голови опозиційної парламентської групи. Депутати Національних зборів Франції дбають про запобігання або негайне припинення будь-якої ситуації конфлікту інтересів, у якій вони перебувають або можуть перебувати, після консультації, за необхідності, з деонтологом.

Конфлікт інтересів розуміється як будь-яка ситуація перетину між публічним інтересом і приватними інтересами, яка може вплинути або створити враження впливу на незалежне, неупереджене та об'єктивне здійснення мандата (абзац 3 статті 80-1 Регламенту Національних зборів). Водночас конфлікт

³⁰ Règlement de l'Assemblée nationale. URL: https://www.assemblee-nationale.fr/dyn/17/divers/texte_reference/02_reglement_assemblee_nationale#D Article 8011 211

³¹ Déontologie à l'Assemblée nationale. URL: <https://www.assemblee-nationale.fr/dyn/deontologie>

інтересів відсутній, якщо депутат отримує вигоду лише через сам факт належності до населення загалом або до широкої категорії осіб.

Член Національних зборів, який вважає, що він перебуває в ситуації потенційного конфлікту інтересів, може або розкрити цей інтерес у будь-який момент під час дебатів, таким чином проінформувавши колег і громадськість, або подати заяву про самовідвід, яка потім оприлюднюється³². Так, у статті 80-1-1 Регламенту Національних зборів встановлено, що з метою запобігання будь-якому ризику конфлікту інтересів депутат, який вважає за необхідне повідомити про приватний інтерес, подає письмову або усну декларацію такого інтересу. Ця декларація фіксується у протоколі засідання.

Якщо депутат вважає за необхідне не брати участі в певних видах законодавчої роботи Національних зборів у зв'язку із ситуацією конфлікту інтересів, визначеною в абзаці 3 статті 80-1 Регламенту Національних зборів, він повідомляє про це Бюро.

Члени парламенту, залежно від сили зв'язку між приватним інтересом, що розглядається, та обговорюваним питанням, можуть: виступати, не беручи участі в голосуванні; бути присутніми без виступу та голосування; бути відсутніми протягом усього відповідного законодавчого процесу³³.

Частиною Регламенту Національних зборів є Кодекс етики депутатів³⁴, частина 2 статті 7 якого встановлює, що депутати декларують свої рішення не брати участі в певних парламентських процедурах Національних зборів на умовах, передбачених статтею 80-1-1 Регламенту Національних зборів. У публічному реєстрі, що ведеться під відповідальність Бюро, фіксуються випадки, в яких депутат вважав за необхідне скористатися положеннями щодо самовідводу. Слід зауважити, що публічний реєстр повідомлень про конфлікт інтересів розміщено на офіційному сайті Національних зборів Франції³⁵.

Крім того, стаття 80-1-2 Регламенту Національних зборів передбачає, що депутати повідомляють деонтолога про будь-який подарунок, запрошення на спортивний або культурний захід чи іншу вигоду, вартість яких перевищує суму, визначену Бюро, які вони отримали у зв'язку зі здійсненням свого мандата; про будь-яке прийняття запрошення на поїздку, що надійшло від юридичної або фізичної особи, та від якого вони отримали вигоду у зв'язку зі своїм мандатом.

У статті 80-4 Регламенту Національних зборів Франції визначено, що деонтолог інформує відповідного депутата, а також Президента Національних зборів, коли він констатує внаслідок повідомлення або з власної ініціативи порушення правил, визначених у статтях 80-1 – 80-5 Регламенту Національних зборів Франції та в Кодексі етики депутатів. Він надає депутату всі необхідні рекомендації. Якщо депутат заперечує порушення зобов'язань або вважає, що не повинен дотримуватися рекомендацій деонтолога, останній звертається до

³² Fiche n°6. La déontologie parlementaire. URL: <https://questions.assemblee-nationale.fr/synthese/deputes-groupes-parlementaires/la-deontologie-parlementaire>

³³ Fiche n°6. La déontologie parlementaire. URL: <https://questions.assemblee-nationale.fr/synthese/deputes-groupes-parlementaires/la-deontologie-parlementaire>

³⁴ Code de déontologie des députés. URL: <https://www.assemblee-nationale.fr/dyn/deontologie/code-deontologie>

³⁵ Index des dépôts. URL: <https://www.assemblee-nationale.fr/dyn/17/deports>

Голови Національних зборів, який, своєю чергою, звертається до Бюро, щоб воно протягом двох місяців винесло рішення щодо цього порушення.

Бюро, коли воно доходить висновку про наявність порушення, може оприлюднити свої висновки, сформулювати будь-яку рекомендацію, спрямовану на припинення цього порушення, накласти дисциплінарне стягнення на умовах, передбачених статтями 70–73 Регламенту Національних зборів.

Стосовно верхньої палати французького парламенту, то аналогічно Регламенту Національних зборів стаття 91 ter Правил Сенату та загальних інструкцій Бюро Сенату³⁶ передбачає, що сенатори дбають про запобігання або негайне припинення будь-якої ситуації конфлікту інтересів між публічним інтересом і приватними інтересами, в якій вони перебувають або можуть перебувати. Якщо сенатор вважає, що він не повинен брати участь в обговореннях або голосуваннях під час певних видів законодавчої роботи Сенату через ситуацію конфлікту інтересів, він інформує про це Бюро Сенату.

У статті 91 quater встановлено, що якщо сенатор вважає, що він має інтерес, пов'язаний із законодавчою роботою Сенату, проте це не ставить його у ситуацію конфлікту інтересів, він може зробити усну заяву про цей інтерес, яка фіксується у протоколі. Сенат веде публічний реєстр, у якому перелічено відводи сенаторів через конфлікт інтересів із зазначенням видів законодавчої роботи, яких стосується це рішення³⁷.

Комітет Сенату з етики³⁸ відповідає за забезпечення дотримання цих Правил та за надання рекомендацій Голові Сенату, Бюро Сенату й загалом будь-якому сенатору, який бажає з ним проконсультуватися. Комітет Сенату з етики забезпечує врегулювання конфліктів інтересів сенаторів. Він також уповноважений розглядати будь-які етичні питання, що стосуються функціонування Сенату³⁹.

Етичні правила були зібрані в Посібнику з етики, прийнятому Комітетом Сенату з етики 25 листопада 2025 року⁴⁰. Комітет Сенату з етики у цьому Посібнику підкреслив, що на відміну від інших державних посадових осіб, для парламентарів Франції конфлікт інтересів існує виключно між приватним інтересом та публічним інтересом, а не між публічними інтересами⁷. Стосовно наслідків ситуації конфлікту інтересів наголошується, що для запобігання будь-якому конфлікту інтересів сенатору пропонується:

- не брати участі в обговореннях або голосуваннях під час робіт Сенату, які б поставили його в ситуацію конфлікту інтересів;
- не брати на себе в межах робіт Сенату функцій, здатних поставити його в таку ситуацію.

³⁶ RÈGLEMENT DU SÉNAT ET INSTRUCTION GÉNÉRALE DU BUREAU. URL: <https://www.senat.fr/reglement/reglement62.html#toc223>

³⁷ Liste des déports. URL: https://www.senat.fr/fileadmin/cru-1773394996/Connaitre_le_Senat/Fiches_techniques/Deontologie/Registre_des_deports.pdf

³⁸ Comité de déontologie. URL: <https://www.senat.fr/vos-senateurs/organisation-interne/comite-de-deontologie.html>

³⁹ Le Comité de déontologie parlementaire du Sénat. URL: <https://www.senat.fr/connaitre-le-senat/role-et-fonctionnement/le-comite-de-deontologie-parlementaire-du-senat.html#c6671>

⁴⁰ GUIDE DÉONTOLOGIQUE NOVEMBRE 2025. URL: https://www.senat.fr/fileadmin/cru-1773394996/Senateurs/Elections/2023/Guide_Deontologique_du_Senateur.pdf

Ці правила застосовуються до всіх видів діяльності у різних законодавчих і контрольних органах (постійних або спеціальних комітетах, делегаціях, інформаційних місіях, слідчих комісіях, публічних засіданнях тощо), як до обговорень, так і до голосувань.

Кожен сенатор визначає межі свого самовідводу. Він може заявити про самовідвід щодо всього тексту або його частини, що розглядається, або, більш загально, щодо дебатів, які стосуються певного сектору діяльності. Зіткнувшись із ситуацією, щодо якої він має сумнів, сенатор може звернутися за порадою до голови або заступника голови Комітету Сенату з етики.

Водночас, як підкреслено в Посібнику з етики, Конституційна рада Франції у Рішенні № 2017-752 DC від 8 вересня 2017 року⁴¹ вказала, що «парламентар не може бути примушений до самовідводу. Цей вибір належить до його виключної оцінки, оскільки самовідвід залишається винятком із принципу нормального здійснення мандата».

Те, що добровільність є однією із засад процедури врегулювання конфлікту інтересів шляхом самовідводу, впливає також із п. 15 Рішення Конституційної ради Франції № 2019-785 DC від 4 липня 2019 року⁴² щодо конституційності статті 80-1-1 Регламенту Національних зборів Франції, в якому вказано, що положення цієї статті не суперечать Конституції Франції, оскільки не мають ані на меті, ані у результаті примушування депутата не брати участі в роботах Національних зборів.

GRECO у Проміжному звіті про відповідність у межах Четвертого раунду оцінювання «Запобігання корупції серед членів парламенту, суддів та прокурорів» щодо Франції⁴³ оцінила як успішно виконану рекомендацію щодо доповнення системи врегулювання конфліктів інтересів членів Національних зборів Франції та сенаторів правилами щодо того, коли може виникати індивідуальний обов'язок декларувати потенційний конфлікт інтересів або утримуватися від участі в парламентській діяльності. Також GRECO привітала створення публічного реєстру самовідводів членів парламенту в межах кожної палати.

GRECO відзначила зміни до Регламенту Національних зборів, які допомагають парламентарям ідентифікувати конфлікти інтересів і, як наслідок, врегульовувати їх за допомогою наявних заходів, як зазначено у статті 80-1-1 Регламенту, серед яких: письмова або усна заява про інтереси, зафіксована в протоколі відповідного засідання; самоусунення або утримання від участі в певній діяльності; утримання від претендування на певні посади (ролі) в Національних зборах, таких як доповідач щодо проекту законодавчого акта.

⁴¹ Décision n° 2017-752 DC du 8 septembre 2017. Loi pour la confiance dans la vie politique. URL: <https://www.conseil-constitutionnel.fr/decision/2017/2017752DC.htm>

⁴² Décision n° 2019-785 DC du 4 juillet 2019. Résolution modifiant le règlement de l'Assemblée nationale. URL: <https://www.conseil-constitutionnel.fr/decision/2019/2019785DC.htm>

⁴³ FOURTH EVALUATION ROUND «Corruption prevention in respect of members of parliament, judges and prosecutors». INTERIM COMPLIANCE REPORT. FRANCE. Adopted by GRECO at its 85th plenary meeting (Strasbourg, 21-25 September 2020). URL: <https://rm.coe.int/fourth-evaluation-round-corruption-prevention-in-respect-of-members-of/16809fc22f>

Також GRECO позитивно оцінила розробку Комітетом Сенату з етики Посібника з етики як інструменту, який буде оновлюватися за потреби.

3.4. Литва. Статут Сейму Литовської Республіки⁴⁴ в окремому розділі IV регулює питання зобов'язань членів Сейму щодо уникнення конфлікту інтересів.

Стаття 18 Статуту Сейму передбачає, що під час виконання обов'язків кожен член Сейму повинен уникати конфлікту інтересів відповідно до процедури, встановленої цим Статутом, та шляхом вжиття заходів, передбачених Законом про узгодження публічних та приватних інтересів, діючи таким чином, щоб уникнути підозр щодо існування або можливого виникнення такого конфлікту. У разі конфлікту інтересів член Сейму повинен діяти відповідно до цього Статуту та рекомендацій Комісії з етики та процедур (Etikos ir procedūrų komisija)⁴⁵ або Головної комісії з посадової етики (Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos, далі – VTEK)⁴⁶. Член Сейму повинен робити все можливе, щоб його добродішність не викликала сумнівів у громадськості, а громадськість мала можливість переконатися у добродішності члена Сейму.

Члену Сейму забороняється брати участь у підготовці, розгляді чи прийнятті рішень, або іншим чином впливати чи намагатися вплинути на ці рішення, або виконувати будь-які інші посадові обов'язки, якщо вони стосуються його приватних інтересів (ч. 3 статті 18 Статуту Сейму).

Відповідно до ч. 4 статті 18 Статуту Сейму перед початком виконання посадових обов'язків, зазначених у частині 3 цієї статті, член Сейму зобов'язаний повідомити головуючого на засіданні та інших присутніх на засіданні осіб про свої приватні інтереси, які можуть спричинити конфлікт інтересів, заявити про самовідвід і не брати участі в будь-якій формі у подальшому виконанні своїх посадових обов'язків.

За вмотивованим рішенням комітету, комісії чи будь-якого іншого органу Сейму та відповідно до критеріїв, викладених у рекомендації VTEK, самовідвід, заявлений членом Сейму, може бути не прийнятий, і член Сейму може бути зобов'язаний продовжувати виконання своїх посадових обов'язків.

Комісія з етики та процедур або слідча комісія, створена для цієї мети, повинна розслідувати діяльність члена Сейму, яка порушує положення статті 18 Статуту Сейму. Якщо після перевірки Комісія з етики та процедур або слідча комісія подає Сейму висновок про те, що член Сейму не виконав вимог, зазначених у частинах 3 та 4 статті 18 Статуту Сейму, або що рішення про неприйняття самовідводу, заявленого членом Сейму, не відповідає критеріям VTEK, процедура підготовки, розгляду або прийняття рішення може бути за постановою Сейму розпочата заново з етапу, на якому було вчинено порушення.

Якщо під час прийняття закону виявиться, що положення цієї статті 18 Статуту Сейму щодо уникнення конфлікту інтересів були порушені, можуть

⁴⁴ SEIMAS OF THE REPUBLIC OF LITHUANIA. STATUTE. 17 February 1994 No I-399. Vilnius (As last amended on 5 December 2024 – No XV-36). URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/ba3d94f2b65811efbb3fe9794b4a33e2?jfwid=qr4vt4v09>

⁴⁵ Etikos ir procedūrų komisija. URL: https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=38358&p_k=1&p_kade_id=10&p_pad_id=11

⁴⁶ Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos. URL: <https://vtek.lt/apie-vtek/komisijos-igaliojimai-ir-funkcijos/>

бути застосовані положення статті 160 Статуту Сейму, яка передбачає процедуру призупинення підписання закону.

Так, до того, як прийнятий закон буде поданий Президенту для підписання, Голова Сейму, комітет або не менше однієї п'ятої членів Сейму можуть подати Сейму мотивоване клопотання щодо порушень Статуту Сейму, вчинених, на їхню думку, під час прийняття закону. У разі отримання такого клопотання Комісія з етики та процедур повинна представити свої висновки та пропозиції Сейму протягом п'яти робочих днів. До того часу, поки Комісія з етики та процедур не представить такі висновки, Голова Сейму не направляє закон Президенту Республіки для підписання.

У разі, якщо Комісія з етики та процедур заявить, що законодавчу процедуру або будь-які інші суттєві положення цього Статуту було грубо порушено і це вплинуло на рішення Сейму, або якщо Комісія з етики та процедур не подала свої висновки, Сейм шляхом голосування вирішує, чи скасувати оспорюваний закон, чи залишити його в силі. Якщо в цьому випадку Сейм визнає оспорюваний закон недійсним, обговорення та/або прийняття його проекту повторюється з того етапу, на якому було вчинено порушення.

Стаття 18-1 Статуту Сейму передбачає, що кожен член Сейму повинен декларувати свої приватні інтереси відповідно до процедури, встановленої Законом про узгодження публічних і приватних інтересів. Комісія з етики та процедур, ретельно розглянувши декларації про приватні інтереси членів Сейму, подає письмові рекомендації, спрямовані на уникнення конфлікту інтересів.

Обов'язок парламентаря, який задекларував приватні інтереси, самоусунути від участі в розгляді питань, крім статті 18 Статуту Сейму, передбачений також і статтею 11 Закону про узгодження публічних і приватних інтересів⁴⁷. Відповідно до неї особи, яка декларує приватні інтереси, забороняється брати участь у підготовці, розгляді чи прийнятті рішень або іншим чином на них впливати чи намагатися вплинути, або виконувати інші посадові обов'язки, якщо вони пов'язані з її приватними інтересами. Про такі випадки перед виконанням посадових обов'язків або розпочавши їх виконання особа зобов'язана поінформувати керівника інституції чи установи або уповноважену ним особу, а коли особа, яка декларує приватні інтереси, є керівником інституції чи установи, – суб'єкта, який приймає або призначає цього керівника на посаду, або колегіальну державну чи муніципальну інституцію та осіб, які спільно виконують посадові обов'язки, і заявити про самовідвід. Водночас керівник інституції, його уповноважений представник тощо, керуючись критеріями ВТЕК, вмотивованим рішенням можуть не прийняти самовідвід.

Слід зауважити, що загальний нагляд за декларуванням приватних інтересів, ведення Реєстру приватних інтересів (PINREG)⁴⁸ тощо здійснює ВТЕК, що складається із 5 призначених Сеймом членів, які були делеговані

⁴⁷ LIETUVOS RESPUBLIKOS. VIEŠŪJŲ IR PRIVAČIŲ INTERESŲ DERINIMO VALSTYBINĖJE TARNYBOJE ĮSTATYMO Nr. VIII-371 PAKEITIMO ĮSTATYMAS. 2019 m. birželio 27 d. Nr. XIII-2274. Vilnius. URL: <https://www.e-tar.lt/portal/en/legalAct/71ff32f09eff11e9878fc525390407ce>

⁴⁸ Privačių interesų registras (PINREG). URL: <https://pinreg.vtek.lt/app/>

Президентом Литовської Республіки, Головою Сейму, Прем'єр-міністром, Асоціацією юристів Литви і Національною радою неурядових організацій.

Водночас безпосередній контроль за дотриманням членами Сейму правил врегулювання конфлікту інтересів здійснює Комісія з етики та процедур – постійна комісія, яка створюється у Сеймі і складається з 11 членів Сейму відповідно до принципу пропорційного представництва політичних груп. Стаття 78 Статуту Сейму передбачає, що до компетенції Комісії з етики та процедур належить, зокрема, розгляд за пропозицією Голови Сейму, його заступників, голів комітетів і комісій, інших членів Сейму або за власною ініціативою порушення етики; перевірка, чи члени Сейму належним чином декларують свої приватні інтереси; за власною ініціативою або після отримання заяви про те, що певний член Сейму не виконує вимог Закону про узгодження публічних і приватних інтересів та статті 18 цього Статуту – проведення розслідування діяльності члена Сейму.

Зокрема, якщо Комісія з етики та процедур, провівши розслідування діяльності члена Сейму за дорученням Сейму, встановить, що член Сейму порушив вимоги щодо несумісності або отримував оплату за свою іншу діяльність (за винятком оплати за творчу діяльність), вона разом із висновком проведеного розслідування подає Сейму проект постанови щодо припинення повноважень члена Сейму. Якщо під час розслідування діяльності члена Сейму виникають підозри щодо того, що член Сейму міг грубо порушити Конституцію Литовської Республіки та/або порушити присягу, Комісія з етики та процедур більшістю голосів у не менше 4/5 усіх членів Комісії пропонує Сейму розпочати процедуру імпичменту проти цього члена.

Комісія з етики та процедур також розглядає питання дотримання членами Сейму норм Кодексу поведінки для державних політиків Литовської Республіки⁴⁹, який, зокрема, визначає принципи поведінки членів Сейму. Правила внутрішньої процедури Комісії з етики та процедур⁵⁰ регулюють порядок розгляду нею питань та прийняття рішень.

Слід зауважити, що GRECO у Додатку до Другого звіту про відповідність у межах Четвертого раунду оцінювання «Запобігання корупції серед членів парламенту, суддів та прокурорів»⁵¹ оцінила як виконані низку рекомендацій, які стосувалися врегулювання владою Литовської Республіки питань конфлікту інтересів у діяльності членів парламенту. Зокрема, було зазначено, що Закон про узгодження державних і приватних інтересів, який набрав чинності 1 січня 2021 року, зобов'язав парламентарів подавати декларацію про приватні інтереси. Внутрішній контроль за деклараціями приватних інтересів парламентарів

⁴⁹ LIETUVOS RESPUBLIKOS VALSTYBĖS POLITIKŲ ELGESIO KODEKSAS. URL: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.955166852BD7/asr>

⁵⁰ LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO ETIKOS IR PROCEDŪRŲ KOMISIJOS DARBO TVARKOS TAISYKLĖS. PATVIRTINTA Lietuvos Respublikos Seimo Etikos ir procedūrų komisijos 2012 m. gruodžio 12 d. Posėdyje. URL: https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=38514&p_k=1&p_t=289634

⁵¹ FOURTH EVALUATION ROUND Corruption prevention in respect of members of parliament, judges and prosecutors. ADDENDUM TO THE SECOND COMPLIANCE REPORT. LITHUANIA. Adopted by GRECO at its 87th Plenary Meeting (Strasbourg, 22-25 March 2021). URL: <https://rm.coe.int/fourth-evaluation-round-corruption-prevention-in-respect-of-members-of/1680a25d7d>

здійснює Комісія з етики та процедур, членам якої, згідно з новим законодавством, ВТЕК надає доступ до Інформаційної системи обробки декларацій про приватні інтереси. Крім того, ВТЕК створила Реєстр приватних інтересів, що дозволяє автоматично ідентифікувати осіб, які зобов'язані декларувати свої приватні інтереси, та виявляти потенційні конфлікти інтересів.

У Таблиці 1 узагальнено інформацію про стан імплементації рекомендацій GRECO щодо врегулювання конфлікту інтересів у діяльності членів парламентів в Україні та окремих державах-членах Європейського Союзу: Ірландії, Німеччині, Франції та Литві.

У Таблиці 2 проаналізовано підходи до врегулювання конфлікту інтересів у діяльності членів парламентських комітетів у Європейському Парламенті та у парламентах Ірландії, Німеччини, Франції та Литви.

Таблиця 1

Стан імплементації рекомендацій GRECO щодо врегулювання конфлікту інтересів у діяльності членів парламентів України, Ірландії, Німеччини, Франції та Литви

Держава	Оцінка GRECO щодо виконання рекомендацій
Україна	<p><u>Доповнення до Другого звіту про відповідність у межах Четвертого раунду оцінювання «Запобігання корупції серед народних депутатів України, суддів та прокурорів»</u></p> <p>Рекомендація «vii»: виконана частково. GRECO взяла до відома інформацію стосовно того, що проект Кодексу етики, поданий до парламенту в грудні 2022 року, було включено до порядку денного сесії Верховної Ради України, закликала забезпечити його якнайшвидше ухвалення і підкреслила важливість розробки детальних письмових інструкцій щодо практичного впровадження Кодексу.</p> <p>Рекомендація «ix»: виконана задовільно у зв'язку з ухваленням Закону України «Про лобіювання».</p> <p>Рекомендація «x»: виконана частково, оскільки «і Кодекс етики, і проект Закону «Про внесення змін до статті 51 Регламенту Верховної Ради України щодо посилення відповідальності за недотримання народними депутатами України дисципліни та етики на пленарному засіданні» все ще перебувають на стадії розробки».</p>
Ірландія	<p><u>Другий додаток до Другого звіту про відповідність у межах Четвертого раунду оцінювання «Запобігання корупції серед членів парламенту, суддів та прокурорів»</u></p> <p>Рекомендація «i»: виконана частково. GRECO рекомендувала замінити існуючу етичну рамку на уніфіковану та консолідовану нормативну рамку, засновану на цінностях, що охоплює етичну поведінку членів парламенту та різні ситуації конфлікту інтересів (подарунки та інші вигоди, контакти з третіми сторонами, включаючи лобістів, додаткову діяльність і ситуації після припинення повноважень</p>

Держава	Оцінка GRECO щодо виконання рекомендацій
	<p>тощо) з метою забезпечення чітких правил щодо очікуваної поведінки від членів парламенту. Органи влади розробили загальну схему законодавчої реформи, використовуючи як відправну точку законопроект Public Sector Standards Bill 2015, термін розгляду якого спливав. GRECO наполегливо закликала органи влади Ірландії продовжити роботу та завершити підготовку законодавчої пропозиції, яка покликана реалізувати цю рекомендацію.</p>
Німеччина	<p><u>Доповнення до Другого звіту про відповідність у межах Четвертого раунду оцінювання «Запобігання корупції серед членів парламенту, суддів та прокурорів»</u></p> <p>Рекомендація «ii»: виконана частково. Стосувалася запровадження вимоги розкриття конфлікту інтересів ad hoc, коли конфлікт між приватними інтересами членів парламенту може виникнути у зв'язку з питанням, що розглядається на пленарних засіданнях Бундестагу або в його комітетах – незалежно від того, чи може такий конфлікт бути також виявлений через декларації членів про діяльність та доходи; та забезпечення членів парламенту письмовими настановами і консультаціями щодо потенційних конфліктів інтересів і пов'язаних із ними етичних питань з боку спеціального джерела конфіденційного консультування.</p> <p>GRECO привітала запровадження розкриття конфлікту інтересів ad hoc для членів комітетів і доповідачів на засіданнях комітетів. Проте, цей обов'язок досі не поширюється на пленарні засідання Бундестагу. Щодо другої частини рекомендації, для членів Бундестагу було розроблено письмові настанови стосовно розкриття конфлікту інтересів ad hoc. Однак, спеціального джерела конфіденційного консультування створено не було, а консультативну роль і надалі відіграє політична фігура (Голова Бундестагу або співробітники адміністрації Бундестагу). Зі свого боку, німецька влада вказала, що обов'язок розкривати конфлікти інтересів ad hoc на пленарних засіданнях Бундестагу не вважається суттєвим, оскільки саме комітети Бундестагу відіграють ключову роль у законодавчому процесі.</p> <p>Рекомендація «iv»: виконана. Стосувалася заходів забезпечення ефективного нагляду та застосування вимог щодо декларування. У Звіті Комісії Ради старійшин з питань правового статусу членів Бундестагу з оцінкою застосування поправок до AbgG встановлено, що законодавчі зміни розширили перелік деклараційних вимог для депутатів, а їх оприлюднення забезпечило більшу прозорість для широкої громадськості.</p>

Держава	Оцінка GRECO щодо виконання рекомендацій
Франція	<p><u>Проміжний звіт про відповідність у межах Четвертого раунду оцінювання «Запобігання корупції серед членів парламенту, суддів та прокурорів»</u></p> <p>Рекомендація «iii»: виконана. Стосувалася доповнення системи врегулювання конфліктів інтересів членів Національних зборів Франції та сенаторів правилами щодо того, коли може виникати індивідуальний обов'язок декларувати потенційний конфлікт інтересів або утримуватися від участі в парламентській діяльності.</p> <p>GRECO привітала створення публічного реєстру самовідводів членів парламенту в межах кожної палати.</p> <p>GRECO відзначила зміни до Регламенту Національних зборів, які допомагають парламентарям ідентифікувати конфлікти інтересів і, як наслідок, врегульовувати їх за допомогою наявних заходів, як зазначено у статті 80-1-1 Регламенту, серед яких: письмова або усна заява про інтереси, зафіксована в протоколі засідання; самоусунення або утримання від участі в певній діяльності; утримання від претендування на певні ролі, такі як доповідач щодо проекту законодавчого акта.</p> <p>GRECO вказала, що поточне формулювання правил повідомлення про конфлікт інтересів ad hoc відповідає її рекомендації.</p>
Литва	<p><u>Додаток до Другого звіту про відповідність у межах Четвертого раунду оцінювання «Запобігання корупції серед членів парламенту, суддів та прокурорів»</u></p> <p>Рекомендація «i»: виконана. Стосувалася посилення співпраці на оперативному рівні між інституціями. Було відзначено, що з 4 січня 2021 року відповідно до Закону про узгодження державних і приватних інтересів та Національної антикорупційної програми VTEK запустила Реєстр приватних інтересів (PINREG).</p> <p>Рекомендація «iii»: виконана. Стосувалася запровадження правил взаємодії з лобістами. Закон про лобістську діяльність набрав чинності 1 січня 2021 року і передбачає обов'язок парламентарів декларувати в електронному вигляді у VTEK лобістську діяльність, що торкається законодавчого процесу. Було створено онлайн-ресурс (система SKAIDRIS) для декларування лобістської діяльності.</p> <p>Рекомендація «iv»: виконана. Стосувалася дотримання правил щодо декларування приватних інтересів членами Сейму. Закон про узгодження державних і приватних інтересів набрав чинності 1 січня 2021 року і зобов'язує парламентарів подавати декларацію про приватні інтереси. Внутрішній контроль за деклараціями приватних інтересів парламентарів здійснює Комісія з етики та процедур. VTEK створила Реєстр приватних інтересів, який може автоматично ідентифікувати осіб, зобов'язаних декларувати свої приватні інтереси, та виявляти потенційні конфлікти інтересів.</p> <p>Рекомендація «v»: виконана частково. Стосувалася розробки ефективних внутрішніх механізмів для підвищення доброчесності в Сеймі як на інституційному рівні, так і на індивідуальній основі (конфіденційне консультування).</p>

Підходи до врегулювання конфлікту інтересів у діяльності членів парламентських комітетів у Європейському Парламенті та в парламентах держав-членів ЄС

Суб'єкт / держава	Ключове законодавство	Механізм врегулювання	Відповідальні за врегулювання особи / органи
Європейський Парламент	<p>Регламент Європейського Парламенту</p> <p>Кодекс поведінки членів Європейського Парламенту щодо доброчесності та прозорості</p> <p>Рішення Бюро Європейського Парламенту «Заходи з виконання Кодексу поведінки членів Європейського Парламенту щодо доброчесності та прозорості»</p>	<p>Члени Європейського Парламенту подають декларацію про приватні інтереси.</p> <p>Члени Європейського Парламенту повинні розкривати перед виступом або голосуванням в органі Європарламенту будь-який конфлікт інтересів стосовно питання, що розглядається, якщо такий конфлікт не є очевидним з інформації, задекларованої у декларації про приватні інтереси. Таке розкриття здійснюється усно під час виступу на засіданні.</p> <p>Перед вступом на посаду голови або заступника голови комітету член Європарламенту повинен подати декларацію про обізнаність щодо конфлікту інтересів за формою, затвердженою Бюро Європарламенту.</p>	<p>Голова Європейського Парламенту</p> <p>Консультативний комітет з питань поведінки членів Європейського Парламенту</p>
Ірландія	<p>Закон про етику на публічних посадах 1995 року</p> <p>Закон про стандарти на публічних посадах 2001 року</p>	<p>Члени парламенту щорічно подають заяву про інтереси, що підлягають реєстрації (registrable interests).</p> <p>Член парламенту, який має намір виступити або проголосувати під час засідання у палаті парламенту, під час слухань у комітеті будь-якої з палат або спільному комітеті обох палат, і який фактично знає про те, що він або пов'язана особа має матеріальну зацікавленість у предметі засідання, зобов'язаний:</p>	<p>Комітет з питань інтересів членів нижньої палати парламенту</p> <p>Комітет з питань інтересів членів верхньої палати парламенту</p> <p>Комісія зі стандартів на публічних посадах (SIPO) – стосовно</p>

Суб'єкт / держава	Ключове законодавство	Механізм врегулювання	Відповідальні за врегулювання особи / органи
		<ul style="list-style-type: none"> • якщо він має намір виступити у засіданні – зробити заяву про такий факт у ході засідання до або під час свого виступу; • якщо він має намір проголосувати, але не виступає – зробити вищезазначену заяву в письмовій формі та надати її перед голосуванням клерку нижньої чи верхньої палати парламенту або секретарю комітету. <p>Заява повинна у разі публікації офіційного звіту про засідання бути включена до цього звіту; та у разі, якщо такий звіт не публікується – бути оприлюднена у спосіб, який визначить клерк або секретар відповідного комітету.</p> <p>Обов'язок робити окрему заяву не застосовується у разі, якщо інформація стосовно зацікавленості вже була задекларована в заяві про інтереси, що підлягають реєстрації.</p>	членів парламенту, які одночасно займають інші посади
Німеччина	<p>Закон про правовий статус членів німецького Бундестагу</p> <p>Виконавчі положення Ради старійшин до приписів X та XI розділів Закону про правовий статус членів німецького Бундестагу</p>	<p>Члени Бундестагу зобов'язані письмово повідомити Голові Бундестагу про одночасне здійснення оплатної консультативної, представницької, експертної тощо діяльності.</p> <p>Член Бундестагу, який на оплатній основі залучений до роботи над питанням, що є предметом розгляду, і який виступає доповідачем з нього в комітеті Бундестагу, зобов'язаний перед початком слухань у комітеті розкрити</p>	<p>Голова Бундестагу</p> <p>Президія Бундестагу</p> <p>Рада старійшин Бундестагу</p>

Суб'єкт / держава	Ключове законодавство	Механізм врегулювання	Відповідальні за врегулювання особи / органи
		<p>інформацію про конфлікт інтересів.</p> <p>Конфлікт інтересів підлягає розкриттю у разі, коли предмет розгляду стосується доповідача як такого, що належить до вузького, чітко визначеного кола осіб на підставі оплатної допоміжної діяльності, угоди про майбутню діяльність або майнової вигоди чи участі в товаристві, або якщо для доповідача з перебігу чи результату розгляду в комітеті з усією ймовірністю в осяжному майбутньому може виникнути фінансова перевага чи недолік.</p> <p>Інші члени, які беруть участь в обговоренні у комітеті та на оплатній основі залучені до роботи над питанням, що розглядається, також зобов'язані розкрити інформацію про конфлікт інтересів, якщо він не впливає з відомостей, які підлягають обов'язковому декларуванню.</p> <p>Розкриття має здійснюватися звичайними членами комітету при першому виступі щодо предмета розгляду, доповідачами – після внесення питання до порядку денного та перед початком обговорення відповідного питання.</p>	
Франція	<p>Регламент Національних зборів, частиною якого є Кодекс етики депутатів</p> <p>Регламент Сенату та загальні інструкції Бюро Сенату</p>	<p>Якщо депутат Національних зборів вважає за необхідне не брати участі в певних видах законодавчої роботи Національних зборів у зв'язку із ситуацією конфлікту інтересів, він повідомляє про це Бюро Національних зборів.</p> <p>Ці правила застосовуються у різних законодавчих і</p>	<p>Бюро Національних зборів</p> <p>Деонтолог (для Національних зборів)</p> <p>Комітет Сенату з етики</p>

Суб'єкт / держава	Ключове законодавство	Механізм врегулювання	Відповідальні за врегулювання особи / органи
		<p>контрольних органах (постійних або спеціальних комісіях, делегаціях, інформаційних місіях, слідчих комісіях, публічних засіданнях тощо), як до обговорень, так і до голосувань.</p> <p>Якщо член Сенату вважає, що він не повинен брати участь в обговореннях або голосуваннях через ситуацію конфлікту інтересів, він інформує про це Бюро Сенату.</p> <p>У публічному реєстрі фіксуються випадки самовідводів через конфлікт інтересів.</p>	
Литва	<p>Статут Сейму Литовської Республіки</p> <p>Закон про узгодження публічних та приватних інтересів</p> <p>Кодекс поведінки для державних політиків Литовської Республіки</p> <p>Правила внутрішньої процедури Комісії з етики та процедур</p>	<p>Члену Сейму забороняється брати участь у підготовці, розгляді чи прийнятті рішень, або іншим чином впливати чи намагатися вплинути на ці рішення, або виконувати будь-які інші посадові обов'язки, якщо вони стосуються його приватних інтересів.</p> <p>Перед початком виконання посадових обов'язків член Сейму повинен повідомити головуючого на засіданні та інших присутніх на засіданні про свої приватні інтереси, які можуть призвести до конфлікту інтересів та заявити про самовідвід.</p> <p>Комісія з етики та процедур повинна розслідувати діяльність члена Сейму, яка порушує положення статті 18 Статуту Сейму.</p> <p>Якщо після перевірки діяльності члена Сейму Комісія з етики та процедур дійде висновку, що член Сейму не</p>	<p>Комісія з етики та процедур Сейму Литовської Республіки</p> <p>Головна комісія з посадової етики</p>

Суб'єкт / держава	Ключове законодавство	Механізм врегулювання	Відповідальні за врегулювання особи / органи
		<p>виконав вимог, процедура підготовки, розгляду або прийняття рішення може бути за постановою Сейму розпочата заново з того етапу, на якому було вчинено порушення.</p> <p>Якщо під час прийняття закону виявиться, що положення щодо уникнення конфлікту інтересів були порушені, може бути застосована процедура призупинення підписання закону.</p> <p>Кожен член Сейму повинен декларувати свої приватні інтереси відповідно до процедури, встановленої Законом про узгодження публічних і приватних інтересів.</p>	

Висновки

У Європейському Парламенті та державах-членах ЄС – Ірландії, Німеччині, Франції та Литві, досвід яких наведений в аналітичній записці, застосовуються комбінація або один з елементів законодавчого регулювання конфлікту інтересів у діяльності членів парламенту – зокрема тих, які є членами парламентських комітетів: публічне розкриття інтересів; утримання від участі у розгляді питання та/або в голосуванні; публічний реєстр інтересів або реєстр самовідводів на підставі конфлікту інтересів; кодекс поведінки, який містить правила врегулювання конфлікту інтересів; надання консультацій органом з етики; проведення перевірки у зв'язку з можливим порушенням правил недопущення конфлікту інтересів.

Одним із прикладів чіткого регулювання є механізм, запроваджений у Кодексі поведінки членів Європейського Парламенту щодо доброчесності та прозорості, який реалізується шляхом розкриття інтересів, а також у визначених випадках – через утримання від участі у розгляді питання, якщо такий конфлікт інтересів наявний.

Так, члени Європейського Парламенту не можуть бути обрані на посади в Європейському Парламенті або в одному з його органів, бути призначені доповідачами, якщо вони не подали декларацію про приватні інтереси.

У разі наявності у члена Європейського Парламенту, який є членом відповідного комітету, конфлікту інтересів стосовно питання, що розглядається комітетом Європейського Парламенту, він перед виступом або голосуванням у

комітеті повинен розкрити такий конфлікт інтересів, якщо це очевидно не впливає з його раніше поданої декларації про приватні інтереси.

Крім того, кандидат на посаду голови чи заступника голови комітету Європейського Парламенту повинен подати декларацію із зазначенням того, чи відомо йому про наявність конфлікту інтересів стосовно обов'язків на цій посаді. Якщо ж такий конфлікт інтересів виникає вже під час виконання обов'язків на відповідній посаді, член Європейського Парламенту повинен подати декларацію з описом цього конфлікту та утриматися від виконання обов'язків, на яке може вплинути ситуація конфлікту інтересів.

Дотримання Кодексу поведінки та заходів з його імплементації проактивно контролює Консультативний комітет з питань поведінки членів Європейського Парламенту.

Своєю чергою, система врегулювання конфлікту інтересів у діяльності членів парламенту Ірландії охоплює як потенційні конфлікти інтересів, які підлягають щорічному декларуванню, так і реальні конфлікти інтересів, які підлягають декларуванню *ad hoc* перед виступом та/або голосуванням у кожній з палат парламенту, під час слухань у комітеті будь-якої з палат або спільному комітеті обох палат. Контроль здійснюють спеціальні комітети з питань інтересів, створені у нижній та верхній палатах парламенту Ірландії.

Німецька модель вирішення питання конфлікту інтересів у діяльності членів парламенту, зокрема, членів парламентських комітетів, заснована на принципі публічного розкриття, який спрямований на те, щоб поінформувати всіх членів комітету при обговоренні конкретного предмета про конфлікт інтересів. Член комітету, залежно від того, чи є він доповідачем з питання, зобов'язаний повідомити про свій приватний інтерес щодо предмета розгляду перед початком обговорення у комітеті або під час першого виступу. З актів Ради старійшин Бундестагу впливає чіткий опис ситуації, коли потенційний чи реальний конфлікт інтересів підлягає розкриттю під час розгляду питання на комітеті Бундестагу. Водночас законодавство Німеччини не передбачає безпосередньої заборони на участь у голосуванні на пленарних засіданнях Бундестагу через наявність конфлікту інтересів.

Механізм врегулювання конфлікту інтересів у діяльності депутатів Національних зборів та членів Сенату Франції ґрунтується на публічному повідомленні про те, що парламентар вважає за необхідне не брати участі в певних видах законодавчої роботи у зв'язку із ситуацією конфлікту інтересів, та добровільному самовідводі від участі в парламентських процедурах. Реєстри самовідводів у межах кожної палати парламенту Франції є публічними.

Водночас із рішень Конституційної ради Франції впливає, що парламентар не може бути примушений до самовідводу, і це є його власним вибором.

Статутом Сейму Литовської Республіки члену Сейму забороняється брати участь у підготовці, розгляді чи прийнятті рішень, або іншим чином впливати чи намагатися вплинути на ці рішення, або виконувати будь-які інші посадові обов'язки, якщо вони стосуються його приватних інтересів. Член Сейму

зобов'язаний повідомити головуючого на засіданні та інших осіб, присутніх на засіданні, про свої приватні інтереси, які можуть призвести до конфлікту інтересів та заявити про самовідвід. У Сеймі створена Комісія з етики та процедур, яка здійснює безпосередній контроль за дотриманням членами Сейму правил врегулювання конфлікту інтересів. Прикметно, що серед наслідків порушення Статуту Сейму щодо уникнення конфлікту інтересів визначено можливість призупинення підписання закону.

Отже, порівняльний аналіз свідчить, що у досліджуваних юрисдикціях домінує модель врегулювання конфлікту інтересів, заснована на принципі прозорості, ключовим елементом якої є обов'язок розкриття приватних інтересів. Водночас ступінь імперативності обмежень участі парламентарів в обговоренні питань на засіданні парламентських комітетів та прийнятті рішень варіюється. Зокрема, у Європейському Парламенті та парламенті Ірландії застосовується комбінований підхід, що поєднує декларування інтересів, їх ad hoc розкриття та у визначених випадках – обмеження участі в парламентських процедурах. Натомість у парламенті Німеччини переважає модель, орієнтована на розкриття інформації. У парламенті Франції діє підхід, що поєднує розкриття інтересів із добровільним самовідводом, який має дискреційний характер. Для членів Сейму Литовської Республіки закріплена імперативна модель, яка передбачає обов'язкове розкриття інтересів та самовідвід від участі у розгляді відповідних питань, із можливістю інституційного контролю за дотриманням цих вимог.

Виконання рекомендацій щодо вдосконалення законодавчого регулювання конфлікту інтересів у діяльності членів парламентів держав, досвід яких є предметом аналітичної записки, було предметом оцінювання з боку GRECO у межах Четвертого раунду оцінювання «Запобігання корупції серед членів парламентів, суддів та прокурорів». Як і у звіті стосовно України, у звітах щодо стану імплементації цими державами рекомендацій GRECO йдеться про те, що не всі відповідні рекомендації були виконані.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*